

LIJEČENJE MAGIJOM*

Vrlo je zanimljiva medicina** primitivnog čovjeka, naročito pak danas, kad je tehnika stvorila i za naše pojmove čudesa. Međutim tehnikom bavi se vrlo mali broj ljudi, a isto tako malo njih može se i služiti tim tekovinama čovječjeg uma. Na taj način najveći dio čovječanstva živi još u neznanju i lišen je blagodati mnogih tekovina moderne nauke. To se neznanje odnosi na mnoga područja djelatnosti, pa i na liječenje, u kojem još pretežu vjerovanja primitivnog prehistorijskog čovjeka. Takovih zaostalih shvaćanja ima još u našem narodu, jer je mnogo lakše stvoriti neku tvornicu nego preodgojiti široke slojeve naroda, naročito onaj dio, koji je prinuđen da živi u zabačenijim krajevima, bez dovoljnih prometnih sredstava. Ali se dešava, da nailazimo na ovakve pojmove i u područjima oko gradova, pa i u samim gradovima. Uzrok tome moramo tražiti i u činjenici, da je doba prehistorije trajalo neizmjerljivo duže od onog perioda u razvitku čovjeka, u kojem se pojavljuje civilizacija i o kojem saznajemo iz kakvih — takvih pisanih podataka. A ako uzmemo na um, da se veliki dio čovječanstva nalazi još u tom stadiju razvoja, bit će nam jasnije i to, zašto su se ta shvaćanja tako duboko uvrijedila u svijest pojedinaca, te im je teško, da ih se otresu.

Među takvim vjerovanjima treba najprije spomenuti mišljenje, da je bolest neko nadnaravno živo biće, koje se zavuklo u organizam, neki demon*** ili pak neko kruto tijelo ili biće, kao kamen ili još češće crv. Nepoznavanje uzročnika bolesti ili prirodnih zakona, po kojima nastaje bolest, ima za posljedicu, da se bolest poistovjetuje s nekim nadnaravnim bićem (demonizam), da se sam pojam bolesti prikazuje u obliku nekog živog bića (personificira) ili da se smatra, da je to neki predmet (korpuskularne predodžbe). Svih tih mišljenja ima i u našem narodu, te nije rijetko, da se kod raznih duševnih bolesti tvrdi, kako je u dotičnika ušao zao duh. Egzorcizmi-istjerivanje đavla — javno se obavljalo sve do Drugog svjetskog rata; u more, vukodlake i vještice još se i danas vjeruje, a kuga je općenito prikazana kao žena. Zubobolju neki još svejednako tumače, kao da crv ruje u zubu; u običnom pak govoru još je i danas običaj tvrditi, da nam je »kamen

pao sa srca«, a to znači: prošla nas je neka tegoba.

Još je veća zaostavština u vjerovanju u neke predmete, koji imaju moć, da nas očuvaju od bolesti, uroka ili da nas netko opčara zlim pogledom. Nadalje malo tko ne nosi sa sobom neki predmet, koji mu donosi sreću (amulet). Takvih predmeta ima dosta, te su jedni religioznog karaktera (škapulari, zapisi, amajlije), a drugi su izraz praznovjerja i vjerovanja u neke predmete ili osobe, koje nose sreću ili nesreću. Među ovakve možemo ubrojiti rog, djetelinu sa četiri lista, dimnjačara, prasence, potkovu, grbavu osobu, razne vrste narukvica, ogrlica, tetoviranje i mnogo sličnih stvari. Iako mnogi u sve te predmete možda i ne vjeruju baš sasvim, ipak oni takve predmete nose, idu na gatanje i slično, jer im se to duboko ukorijenilo u svijest. S druge strane ima široki krug ljudi, koji u sve ovo duboko vjeruju i ne će početi posao u petak ili trinaestog u mjesecu, ili će se prekrstiti ili pljunuti, ako im preko puta prijeđe crna ili ma kakova mačka.

Malo se tko zamislio, otkuda potječu ovi običaji i vjerovanja. Odgovor nam daje jedino proučavanje mišljenja primitivnog čovjeka, koji je vjerovao, da mu neki predmeti nose sreću ili da ga štite od nesreća. Najrašireniji takav amulet bio je svakako rog, što ga je nosio pojedinac oko vrata, ili bi ljudi veće rogove objesili na prilazima u selo, da se tako zaštiti cijelo selo. U takve bi rogove običavali još staviti drvenog uglja, neke kamenčiće, da moć tog roga bude još djelotvornija. Tako i danas rijetko tko ne će kucnuti sa dva prsta u neki drveni predmet, ako se o nekome dobro govori, da ga ne bi urekao. Još se i danas vjeruje, da neka osoba ima zli pogled, koji može ureći ili proizročiti bolest. Nerijetko djeci uz kolijevku ili oko vrata vješaju amulete, najčešće korijen od ljubice, da dijete očuvaju od nepovoljnog utjecaja ovakvih osoba. Primjeri liječenja uz magiju, čaranja, izgovaranja nekih nesuvislih riječi, taljenje voska ili olova, gašenje žeravice u vodi, nisu isto tako rijetki. Mnogi još i danas radije idu raznim babama i pukim empiricima* nego li kojem liječniku. Puk je zadržao i svoje lijekove, uglavnom razne trave, koje se mogu nabaviti na svim tržnicama, pa i u našim najvećim gradovima. Ti prodavači već poznaju svoje mu-

* čarobnjaštvo, vraćanje

** nauka o sprečavanju i liječenju bolesti

*** vrag, zao duh

* koji se oslanjaju na iskustvo

šterije, kojima tumače, kako se lijek ima uzimati. Dapače, u većini slučajeva važniji je sam način uzimanja, negoli djelovanje lijeka, jer je to djelovanje vezano uz neke mistične i astrološke komponente (tajanstvene i proričući sudbinu po položaju zvijezda). Tako se često preporučuje mladi ili puni mjesec, jaje od crne kokoši, izgovaranje nekih nesuvislih riječi, i sl. Iz tih razloga i oni, koji se služe tekovinama naučne medicine, pa dođu po lijek u apoteku, po par puta zapitkivaju, kako se lijek ima uzimati. Njih ne zadovoljava samo naučni propis, da se lijek uzima na pr. 3 puta na dan prije ili poslije jela, jer oni uvijek očekuju još nešto, što proizlazi iz naprijed opisanih vjerovanja.

No možda su u našem narodu još jače ukorijenjena religiozna vjerovanja, koja su se od drevnih dana sačuvala evo do danas. Razvitkom religija nastalo je i u liječenju novo doba s novim shvaćanjima. Svećenici starih religija u Kini, Indiji, Egiptu, Izraelu i t. d. bili su uglavnom i liječnici. Liječenje se obavljalo oko hramova, pa su oni u sve to unosili i svoja religiozna shvaćanja zadržavši još uz mistiku i magiju, a i vjerovanje u astrologiju. To je kasnije prihvatilo i kršćanstvo, te je dugo vremena zadržalo gotovo isključivo i liječenje naroda. Prema tome je jasno, da su se takva poimanja morala sačuvati do naših dana.

Osnovni pojam religioznog načina liječenja polazi od pretpostavke, da bolesti šalje bog ili bogovi, već prema vrsti religije, i da se bolest šalje ljudima kao kazna za grijeh. S druge pak strane postoje božanstva, koja pomažu ljudima u liječenju, i zapravo oni, preko svećenika kao svojih posrednika upućuju pojedinog bolesnika, kako će se izliječiti i koje će lijekove upotrebljavati. Poznato je mnogo takvih zaštitnika među bogovima, od kojih su najpoznatiji: bog zdravlja Tot kod Egipćana, Eskulap kod Grka i njegova kći Higieja. I kršćanstvo je imalo svoje svece, zaštitnike bolesnih, a najpoznatiji su Kuzma i Damjan. U bivšoj Jugoslaviji vojni sanitet slavio je još sv. Kuzmu i Damjana, prema pravoslavnom računanju vremena, kao krsnu slavu svih sanitetskih jedinica. Osim toga postojali su sveci, zaštitnici od pojedinih bolesti, kao sv. Cecilija za oči, sv. Roko i Sebastijan od kuge i t. d.

U prvom početku kršćanskog vremena zapravo je bila zapuštena i medicina uz jedan logičan zaključak, da bog šalje bolesti kao kaznu za grijeh, pa je prema tome svako liječenje u suprotnosti s ovom

voljom. Od toga su u našem narodu još zacstala mišljenja »Bog dao, bog uzeo«, to je bila njegova volja i tu se smrtan čovjek ne može ništa ni suprostaviti ni poduzeti. Koliko su pojedinci imali štete od ovakvih vjerovanja, teško je opisati.

Pod istim pretpostavkama bolesnici ili njihove obitelji utječu se molitvama pojedinim svecima za ozdravljenje. Nakon ozdravljenja bio je običaj, da se da neki zavjetni dar, obično u obliku onog organa, koji je ozdravio. Tako su pojedina svetišta puna ovakvih zavjetnih darova u obliku srca, noge, ruke i drugih organa, a takvih zavjetnih darova dosta je iskopano u nalazištima starih kultura.

Za liječenje se mnogo upotrebljavala voda, a naročito su bile poznate neke svete vode uz glasovita svetišta. U Indiji je sveta voda Ganges, gdje se na stanovite svetkovine skupi toliko mnoštvo svijeta, da se mnogi i utope. Takvih svetih voda imamo danas i u Evropi, izuzimajući onu, koja se obligatno drži po raznim crkvama. Slično je i s kađenjem, čije početke nalazimo kod primitivnog čovjeka. Vjerujući, da je bolest neki demon, prehistorijski čovjek nastojao ju je dimom istjerati, smatrajući: ako čovjek ne može opstati u dimu, ne će to moći ni demon. Ovakovo se dimljenje općenito upotrebljavalo za liječenje gnojnih rana, a kasnije su dimljenjem nastojali istjerati kugu, kad je harala u pojedinim našim starim gradovima. U stara se vremena kađenje mnogo upotrebljavalo, samo su se tada služili raznim mirisnim smolama. Taj je običaj sačuvan do danas, te se kađenje upotrebljava prigodom raznih vjerskih obreda, a ima istu svrhu, da se ta mjesta očiste, a mogu se očistiti samo od nečega nepoznatoga, što je tu i ne spada u ovakvo sveto mjesto. Kađenje se još primjenjuje i u pučkoj medicini po prilici s istom svrhom kao i prije.

Iz ove religiozne epohe sačuvani su još i neki propisi, koji su čisto higijenskog ili dijetetskog karaktera. Većina vjera, koje su nastale na Istoku, zabranjuju uživati svinjsko meso, a to je i razumljivo, jer je to meso moglo biti izvor nekih bolesti, a i zato, što ga organizam teže podnosi u vrućem podneblju. Zatim postoje zabrane uživanja alkoholnih pića — svakako lijepa i napredna mjera. Zatim su propisani postovi, koji obično padaju u vrijeme izmjena ljetnih doba, kada je i inače probitačno uzimati lakšu hranu, kao ribe ili zelenja. Zatim je bilo propisano pranje; po Koranu vjernici moraju pet puta na dan prati lice i ruke vodom.

Zaostaci od 'prijašnjeg načina liječenja jesu i razne moći, dijelovi tijela ili odjeće raznih svetih osoba, kojima se pridavala moć izlječenja. Takvih moći ima mnogo u svim svetištima raznih religija, i hodočasnici iz raznih krajeva svijeta dolaze, da bi ih se dotakli. Sve do pred stotinjak godina moć iscjelivanja imali su i kraljevi kao pomazanici božji. Na određene dane bi se bolesnici skupljali, a kralj ili car morao ih je dotaknuti rukom, i vjerovalo se, da taj doticaj može dotičnog izliječiti, iako se obično radilo o još neizlječivim bolestima, kao kugi ili koleri. No moderna medicina naročito se sukobila s ovakvim shvaćanjima prigodom uvođenja vakcinacije. Velikom engleskom liječniku Eduardu Jeneru (1749—1823) pošlo je za rukom, da nađe sredstvo, kojim su se ljudi cijepili i tako stvarali u tijelu zaštitu od raznih zaraznih bolesti, u ono vrijeme protiv velikih boginja. Svoje cjepivo dobivao je Jener od krava, koje boluju od iste bolesti, i radi toga se taj postupak i nazvao »vakcinacija« (latinski »vacca« znači: krava). Nakon uspješnih pokusa sa cjepivom trebalo je pristupiti cijepljenju cjelokupnog stanovništva, jer je od velikih boginja svake godine umiralo na milijune ljudi u svijetu. Sada se na takovo cijepljenje nastala prava hajka, organizirana od zaostalih predstavnika pojedinih vjera ili sekta. Najjače su se protivili cijepljenju u Indiji, gdje je krava sveta životinja, pa se ovakvo cijepljenje smatralo napadom na njihove vjerske obrede.

* krivovjernim

Svećenstvo u carskoj Rusiji isto se tako diglo protiv cijepjenja, te su vlasti morale tjerati narod silom da se cijepi. Tako je dolazilo do otvorenih buna. God. 1858. opat Moser napada vakcinaciju i sve ustanove, koje ju provode, te ih naziva bogohulnim, heretičkim* i revolucionarnim, jer je drskost sputavati putove, kojima bog vodi čovječanstvo. Narodu se predočivalo, da će im narasti rogovi na glavi i dlaka na tijelu, ako uzmu ovo cjepivo, koje se dobiva od krava. Odmah u početku XIX. stoljeća papa Lav XII. izdaje posebnu encikliku protiv vakcinacije, a u Americi digla se protiv cijepjenja »Liga kršćanske nauke«, koja i inače naučava, da samo vjera može izliječiti čovjeka, a naučna medicina da je samo đavo!ja izmišljotina. Dakle nisu se bunili samo pojedinci u zaostalijim krajevima, nego i takvi ljudi, od kojih je trebalo očekivati svaku pomoć i razumijevanje.

Eto, takav je još i kod nas i u svijetu odnos prema naučnoj medicini, kojoj je zadatak, da čuva zdrave i liječi bolesne. A kako je poznato, zdravlje je najveće blago svakog čovjeka. Prema tome treba svugdje i na svakome mjestu poučavati naš narod, da se dobro podvrgava liječenju i da se drži pravila, koja ga uče, kako će zdravlje što dulje sačuvati. Oko toga ne radi samo naša zdravstvena služba, nego i cijela zajednica, i u skoro vrijeme prići će se zdravstvenom osiguranju cjelokupnog stanovništva. To će značiti veliki korak naprijed i od toga će imati koristi i zajednica i pojedinci.

Dr. mr. ph. Hrvoje Tartalja

V i e s t i

Sastanak u Savezu poljoprivredno-šumarskih komora — Upravni odbor Saveza poljoprivredno-šumarskih komora FNRJ zaključio je na jednoj od svojih sjednica da se razradi konkretan plan proizvodnje mlijeka i mliječnih proizvoda do 1961. i akcioni program za ostvarenje plana.

Time u vezi održan je u Savezu 25. XI. 1958. sastanak, kojem su prisustvovali predstavnici republičkih komora, Instituta za mlekarstvo FNRJ te Stručnog udruženja mljekarskih organizacija FNRJ.

Zaključeno je, da u određenom roku republičke poljoprivredne komore prikupe podatke: o brojnom stanju krava i junica, a posebno muznih i to ukupno i po sektorima; predlože plan njihovog brojčanog povećanja; iskažu proizvodnju mlijeka, tržne viškove i plan povećanja proizvod-

nje i tržnih viškova; problematiku otkupa; upotrebe mlijeka i gdje se eventualno iskazuje potreba za rekonstrukcijom sadašnjih i gradnju novih mljekara i time osigura prihvati što više tržnih višaka.

Otvorenje mliječnog restorana Zagrebačke mljekare — U Zagrebu ima više mliječnih restorana. Među onim ističu se dva Zagrebačke mljekare (u Ilici i na Kvaternikovom trgu). Međutim, to nije bilo dovoljno da zadovolji potrebe potrošača, koji se sve više privikavaju na potrošnju mlijeka, mliječnih napitaka, prerađevina i jela pripremljenih od mlijeka i mliječnih proizvoda.

Radi toga je u Zagrebačka mljekara 6. XII. 1958. (na uglu Jurišićeve i Draškovićeve), uz razumijevanje i pomoć organa vlasti, otvorila jedan od najsavremenijih mliječ-

nih restorana u zemlji, koji nadmašuje sve dosadašnje po arhitektonskoj građi i svom kapacitetu.

Restoran ima tri odjela i to veći za samoposluživanje radi potrošnje artikala u samom restoranu, manji kao prodavaona, a treći odjel kao mliječni bar.

U restoranu se mogu dobiti uz umjerenе cijene potpuni obroci sastavljeni od više ili manje mliječnih proizvoda, a to će zadovoljiti u prvom redu one, koji se moraju dijetno hraniti. U njemu je veliki izbor od oko 100 proizvoda, a među ostalim i poslastičarskih.

Ovaj restoran pridonijet će povećanju potrošnje mlijeka i mliječnih proizvoda u Zagrebu, a to će povoljno utjecati na zdravlje građana, a pogotovo omladine. **K.**

III. redovna sjednica Sekcije za Hrvatsku — 25. XI. o. g. održana je sjednica u Županji na kojoj se je raspravljalo pitanje novih cijena mliječnih proizvoda, sistema školovanja kadrova, rada lista »Mljekarstvo« i ostalo.

Zaključeno je, da se — obzirom na povišene otkupne cijene mlijeka, — zatraži korektura dosadašnjih prodajnih cijena; materijal o školovanju kadrova, da se proslijedi Udruženju, a u vezi s listom »Mljekarstvo«, da se izradi izvještaj o dosadašnjem radu, kao i prijedlog za buduće izlaženje tog lista, te da se tako pripremljeni materijal iznese na jednoj od idućih sjednica Udruženja.

F.

IZ DOMAĆE I STRANE ŠTAMPE

Demonstracija ambalaže za pakovanje prehrambenih artikala — Predstavnici talijanske tvrtke »DAREX« iz Milana su 5. XII. 1958. u predavaoni Tržnice na veliko na Žitnjaku u Zagrebu prikazali novi način pakovanja raznih prehrambenih proizvoda u vrećice od plastične mase (cryovac) pod vakuumom.

Izvoz iz FNRJ u god. 1959. — Izvoz u god. 1959. planiran je u vrijednosti od neko 520.000.000 dolara. Od toga otpada na industriju oko 330.000.000 dolara, t. j. 63%, a ostalo na poljoprivredu 190.000.000 dolara, t. j. 37%. Predviđa se nešto manji izvoz ratarskih proizvoda, dok će se povećati izvoz ostalih proizvoda, kao i stoke te stočnih proizvoda (organizirane proizvodnje).

Rezultati saveznih proizvodnih pokusa u stočarstvu — 107 proizvodnih organizacija ostvarilo je pravo na nagradu kod proizvodnje mlijeka i to 58 poljoprivrednih dobara, 39 općih poljoprivrednih zadruga, 4 seljačke radne zadruge, 3 stočarske zadruge i 3 ustanove.

Spomenute organizacije takmičile su se sa 7.608 krava i ostvarile prosječno po kravi 3.843 kg mlijeka. Najveći prosjek ostvarile su: Opća poljoprivredna zadruga Lapovo (I. takmičarska grupa) sa 30 simental-skih krava 4.827 kg mlijeka sa 3,7% masti po kravi i Poljoprivredni kombinat Beograd (Pančevački Rit), odnosno njegova uprava Glogonjski Rit sa 653 krave crveno-danske pasmine 4.628 kg sa 4,06% masti po kravi. Najviše su isporučile tovnih svinja,

odnosno svinjskog mesa PIK »BELJE«, uprava Sokolovac 5.950 tovnih svinja s prosječnom težinom od 105,8 kg ili ukupno 626,6 tona mesa, pa uprava Mirkovac 4.986 tovnih svinja s prosječnom težinom 110,3 kg, odnosno 550 tona mesa.

Nagrade takmičarima, koje će se isplatiti za ostvarene tražene rezultate iznose: za proizvodnju mlijeka 24.100.000 dinara, a za proizvodnju tovnih svinja (isporuku mesa) 77.165.000 dinara.

Ostvarene nagrade iz Fonda za unapređenje poljoprivrede NRH — Kod republičkog natjecanja u proizvodnji mlijeka ostvarile su nagrade iz Fonda za unapređenje poljoprivrede NRH ova poljoprivredna dobra:

»Žitnjak« sa 82 krave simental-ske pasmine, 3.880 lit. mlijeka sa 3,8% masti po kravi Din 500.000.—

»Raša« sa 57 krava montafonske pasmine, 4.290 lit. mlijeka sa 3,9% masti Din 900.000.—

»Ovčara«, Čepin sa 95 krava simental-ske pasmine, 3.671 lit. mlijeka sa 3,7% masti Din 500.000.—

»Belje«, Jasenovac sa 72 krave simental-ske pasmine, 3.710 lit. mlijeka sa 3,9% masti Din 500.000.—

Izgradnja mljekare u Pirotu — Sreski Poslovni stočarski savez izgradit će u Pirotu novu mljekaru. Troškovi izgradnje iznosit će oko 100.000.000 dinara, a mljekara će imati kapacitet 6.000 lit. na dan.

Regres u poljoprivredi u Saveznom proračunu u god. 1959. — Prema Saveznom proračunu koji će u god. 1959. iznositi oko 388 milijarda dinara predviđeno je za regres u poljoprivredi oko 30 milijarda.